

VIENA DIENA. PO 80 METŲ.

Dr. Dani Ben-Mošė (Danny Ben-Moshe)

Mano a. a. močiutė Altke Silverman (merg. pavardė Slep) išvyko iš Dusetų į Angliją apie 1935-uosius metus, kad prisijungtų prie savo sužadėtinio Abrahamo, kilusio iš gretimo kaimo. Ji nežinojo, jog tai buvo paskutinis kartas, kai ji matė savo tėvus, savo senelius, brolius ir seseris.

2010-aisiais aš apsilankiau Dusetose kartu su Altkės sūnumi ir dukra - mano dėde ir mano mama. Aš tuoj pat pajutau tamprų ryšį su šia vieta, buvau pakylėtas, stovėdamas tose gatvėse, kuriomis ji vaikščiojo, tačiau kartu ir liūdnas, žinodamas, kas nutiko jos čia likusiai šeimai šiame mažame Baltijos kampelyje.

Aš esu dokumentinių filmų kūrėjas, turintis gilų sąsajos jausmą su šia vieta ir su tuo, kas čia įvyko. Aš grįžau, kad sukurčiau dokumentinį filmą, pavadintą „Perrašyti istoriją“. Jausdamas dar didesnį ryšį su šia vieta, aš vėl grįžau 2017-aisiais, kad nufilmuočiau vieną sceną mano BBC filmui „Mano mamos prarasti vaikai“. Abiem šiais filmais aš savotiškai mėginau suvokti tą liūdną realybę, su kuria susidūriau čia, mėginau susigyventi su tais neįsivaizduojamais dalykais, kurie čia vyko prieš 80 metų.

Čia aš supratau tai, kas paverčia praeities tragediją šių dienų trauma – tai yra tai, kaip žydų genocidas Dusetose ir visoje Lietuvoje lyginamas su kančiomis sovietinio režimo laikais. Tokiu būdu aukos vėl tapo aukomis, naudojant klaidingą palyginimą. Sovietinė spauda buvo brutali, tačiau jei viskas yra Holokaustas, tai niekas nėra Holokaustas. Tačiau labiausiai apmaudu buvo ir vis dar, deja, yra tai, kad daugelis atsisako pripažinti, jog vietos lietuviai žudė vietos žydus, tą bendruomenę, kuri gyveno čia, Lietuvoje, šimtus metų.

Mes negalime atsukti istorijos laikrodžio atgal. Mes negalime sugriauti kažkada čia pastatytų geto sienų ar sugrąžinti tuos tūkstančius žydų, kartu ir mano šeimą, kurie guli šalia esančiame mirties griovyje. Viskas, ką mes galime padaryti, tai būti sąžiningiems dėl to, kas čia nutiko, kaip sunku bebūtų susitaikyti su tuo, jog vietos lietuviai patys tame dalyvavo. Holokausto mantra yra „daugiau niekada“, tačiau ji gali tapti tiesa, o ne vien banalybe tik jei mes būsimė sąžiningi dėl to, kas įvyko.

Todėl man buvo garbė ir malonumas sutikti tokį žmogų, kaip Marija. Nors Holokaustą dar vis gaubia tamsa, kol yra tų, kurie iškraipo ir neigia tiesą, tokie žmonės kaip Marija neša šviesą ir suteikia vilties, kaip ir visi Jūs, susirinkę šiandien čia.

Dėl COVID pandemijos mano žodžius dabar skaito kitas žmogus, o ne aš pats. Aš gyvenu Australijoje, ir mūsų vyriausybė draudžia užsienio keliones. Bet gal būt yra tam tikra prasmė tame, kad aš esu taip toli šią dieną, nes Dusetų žydų palikuonys yra fiziškai išsibarstė po visą pasaulį. Tačiau Jūsų mažas miestelis lieka mūsų dalimi, netgi tokių žmonių kaip aš, kurie yra per tris kartas nutolę nuo tų giminaičių, kurie iš čia kilo. Ir mes, palikuonys tų, kurie čia žuvo prieš 80 metų, liekame tvirti, užtikrindami tai, kas Hebrajų kalboje vadinama žodžiu

„zachor“, t. y. „atminti“. Tačiau mes turime ne vien atminti, bet ir veikti, kad užtikrintume, jog tiesa apie tai, kas įvyko čia ir visoje Lietuvoje ir kas už tai atsakingas, būtų aiški. Tai yra mažiausiai, ką mes galime padaryti. Nėra lengva susitaikyti su praeitimi, kiekviena tauta turi juodų dėmių savo istorijoje, tačiau susitaikyti su jomis yra vienintelis kelias eiti pirmyn. Štai kodėl ši diena yra tokia svarbi, štai kodėl aš esu labai dėkingas Marijai ir visiems kitiems šios dienos organizatoriams.

Noriu, kad žinotumėte, kad kol aš, gimęs 20 metų po II-jo pasaulinio karo, saugiai augau Jungtinėje Karalystėje, visgi teko kartu gyventi ir su pasekmėmis to, kas čia tada įvyko šią dieną – tai pasireiškė nenatūraliu mano močiutės Altke tylėjimu. Tai paliko gilią žaizdą, kurią aš ir šiandien jaučiu dėl mano šeimos, kurios niekada nepažinau: mano pusseserių ir pusbrolių, tetų ir dėdžių, kurių netekau čia prieš 80 metų.

Tačiau mes būsime neteisūs, jei galvosime, kad tai, kas įvyko čia, yra vien tik žydų reikalas. Tai nėra taip. Tai ir Lietuvos reikalas, ir Dusetų reikalas. Tai yra, ar bent jau turėtų ir privalo būti, svarbi ne tik iš čia kilusių žydų istorijos dalis, bet ir visos Dusetų istorijos dalis. Pripažinti tai yra mažiausia, ką mes galime padaryti visų čia žiauriai nužudytųjų praeičiai, ir geriausia, ką galime padaryti ateičiai, kad ateinančios visų tautų ir tikėjimų kartos niekada daugiau nepergyventų genocido.

Šalom,

Danny.